

סימן ו

בענין רובו ככולו גבי מטבע לשון 'כל' ו'רוב'
בענינים שונים

מסמך 1234567
תאריך 12/12/2023
מספר 1234567

א. כשנכתב לשון 'כל' בתורה ובחז"ל, י"א דלאו דוקא כולו ממש, אלא הכוונה בזה לענין רוב כיוון דבכה"ת רובו ככולו¹⁶⁷. ודוקא כשנכפל פעמיים מילת 'כל', אזי

¹⁶⁷ **הנה** ד"ז מתבאר מכ"ד. ונציין חלקם. **א.** בשמות פ' ט פי"ט בקרא ד'שלח העז את מקנך' כתב רבינו בחיי וז"ל: והלא כבר מתו במכת הדבר והכתוב מעיד שם כן וימת 'כל' מקנה מצרים. ואולי המקנה הזה הביאו אותו משאר הארצות ואנשי מצרים קנאוהו מהם ועליו צוה משה עתה שיאספוהו הבית. או יהיה פירוש וימת 'כל' מקנה מצרים 'רוב המקנה' כי רובו ככולו. או יתכן שנאמר וימת כל מקנה מצרים כל שאין לישראל בו שותפות אבל אותו המשותף עם ישראל הוא שנצל ממכת הדבר. (וע"ע בפ' שפתי כהן שם שהביא מדבריו ות' עוד באו"א).

וב"מ בפ' אבן עזרא שם בפסוק ו בקרא ד'וימת כל מקנה מצרים' שכ"כ דע"כ דהיינו רובו, שהרי כתיב בענין הברד שלח העז את מקנך, וע"כ דלא מתו אלא רובם. והוסיף דכן תמצא בברד את כל עשב השדה (שמות ט כה) דהיינו רובו בלבד, שהרי במכת הארבה כתיב ואכל את יתר הפליטה (שמות י ה). ע"כ.

ב. במלכים א' פ' טו פי"ח כתיב - ויקח אסא את כל הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית ה' וכו'. וברד"ק שם פירש וז"ל: הנותרים באוצרות ה' - לפי שלקח שישק מלך מצרים אוצרות בית ה' אמר הנותרים כי לא לקחם כלם עכ"ל. והנה הא דלקח שישק מבואר לעיל מיניה פרק יד פסוק כו והתם הכי כתיב, ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך ואת "הכל" לקח וכו'. הרי דאף דכתיב הכל אפה"כ הכוונה לרוב וכמש"כ הרד"ק דלא לקחם כלם דמשה"כ נותרו עוד באוצרות בית ה'.

ג. במלכים ב' פרק יב פי"ח ברד"ק וז"ל: וישם חזאל פניו לעלות לירושלם - ולא עלה כי יהואש לקח קדשי בית ה' הכסף והזהב הנמצא באוצרות בית ה'. ואע"פ שאמר [א"ה]. בקרא דלהלן בסמוך 'ויקח יהואש וכו' ואת כל הזהב הנמצא באוצרות בית ה' וישלח לחזאל מלך ארם ויעל מעל ירושלים' [כל הזהב' לא ר"ל כלו אלא רובו שהרי בימי אמציה בנו לקח יהואש מלך ישראל הכסף והזהב הנמצאים בבית ה' ובאוצרות המלך אלא הרוב לקח ושלח לחזאל. ע"כ [ובגליוני הש"ס שם כתב דיש מכאן "מקור מפורש להך דרובו ככולו"].

ד. בסוכה ו' ע"א ארץ זית שמן - ארץ שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך, הא איכא הני דאמרינן, אלא אימא שרוב שיעוריה כזיתים. ע"כ. והנה ידוע מש"כ הרמ"ע מפאנו שכשהגמ' מקשה כה"ג, אף דקתני בתי' אלא וכו' אין כוונת הגמ' לחזור בה אלא לפרש. והיינו דהכא מפרשינן הא דקתני כל היינו רוב.

ה. בהוריות ג' ע"ב איתא, אין גוזרין גזירה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה, ואמר רב אדא בר אבא מאי קרא במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו, והא הכא דכתיב הגוי כולו, ורובא ככולא דמי. ע"כ. הרי דאף דכתיב כל היינו רוב. [וע"ע בס' החיים להגר"ש קלוגר ס' תקפב ועוד רבים מהאח' שהעירו מגמ' זו להוכיח כן. ועי' להלן בשם המצפ"א בנדריים מש"כ ליישב ע"פ דרכו דאין להוכיח מהתם ואכמ"ל].

ו. בכתובות טו איתא, וכל הנשאת בתולה יש לה קול. ומסיק דהיינו רוב הנשאת בתולה יש לה קול וכו'. עיי"ש.

ז. בחולין נג ע"א איתא, כל הדורס אין הצפורן נשמטת, וכתבו התוס' וז"ל: האי כל לאו דוקא וכן כל המתחך דבסמוך אלא כלומר רוב הדורסין רוב המתחך.

ח. וכ"מ ד"ז בראשונים. בפרש"י שבת קד ע"א ד"ה לים כל וז"ל: גיהנם קרוי ים כל, לפי שהרוב הולכים שם. בב"ב ח ע"א ד"ה אם תנו 'כולם' וז"ל: וכן 'רובן' יהיו שונים ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים.

וברשב"א במשמרת הבית דף ז' ע"ב כ' וז"ל: ובאמת פעמים מזכירין הרוב בלשון כל משום דרובו הו"ל ככולו לפיכך אין מקפידין מלהזכיר רוב בלשון כל. אבל במקום שצריך הכל דוקא שיוציאו אותו בלשון רבים לא שמענו כו' עכ"ל. יעו"ש. ולעיל סו"ס ב הבאנו מדבריו יעו"ש. (ואף דכתבתי שם דנידון זה דהרשב"א גבי רוב מצויין אצל

שחיטה וכו' אינו שייך כלל לענין רובו ככולו. מ"מ הרי דבריו הכוללים הללו דהרשב"א מיירי בכל מילי אף דמיירי בענין רובן ככולו דעלמא). וכ"כ עוד הרשב"א בעירובין ד ע"א דמילת 'כל' לאו דוקא.

עוד הראוני להרמב"ם בפיהמ"ש קידושין פ"א מ"ז ע"ד המשנה שם וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכו', וז"ל: וכבר ידעת שכלל הוא אצלינו אין למדים מן הכללות, ואמרו כל רוצה לומר על הרוב. ע"כ. וכן הביא בשו"ת מהר"ם מרונטנברג ח"ד (דפוס פראג) סימן תרי ד"ה ורבינו אליקים ד'כל' לאו"ד גבי הא דתנן כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. וע"ע להאור זרוע ח"ד פסקי עבודה זרה סימן רג.

ט. וכן מצאנו עוד דמילת 'כל' לאו דוקא ברדב"ז הלכות נדרים פ"ד הלכה ב. וע"ע בבית יוסף יורה דעה סימן קמא אות ו ד"ה כתב המרדכי. ובנתיבות המשפט חידושים סימן נד ס"ק יא דכל לאו"ד. וכ"כ המשנ"ב - ע"ד השו"ע או"ח סי' תקנ ס"ג שכ' כל ד' צומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין לאחר השבת - וז"ל: כל לאו דוקא דלעולם אין עשרה בטבת חל בשבת כמ"ש סימן תכח ס"ב. וכ"מ בחידושי חתם סופר נדרים עט ע"א ד"ה הקרבן נתנאל. וע"ע בשו"ת דברי יציב חלק או"ח סימן כג. וכ"מ לעוד מן האח' כענ"ז ואכמ"ל.

כמה ענינים שנתיישבו עפ"ז

ספר ויקרא

והנה בזה כתבו ליישב כמה וכמה ענינים. ונציין חלקם. א. בבראשית פרק ו' כתיב, 'וירא אלוקים את כל הארץ והנה נשחתה כי השחית "כל בשר" את דרכו על הארץ'. וקשה דהא ברש"י שם פסוק כ' עה"פ מהעוף למינהו, כתב וז"ל: אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם ומאליהם באו, וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה. ע"כ. הרי דלא כל בשר השחיתו דרכם. ולהנ"ל ניחא דאה"נ כוונת הקרא על רובו.

ספר ויקרא

ב. בפר' שמות כתיב וימת יוסף וכל אחיו ו"כל הדור" ההוא. וקשה דהא נשארו יוכבד וסרח. ולהנ"ל ניחא. [ובאמת ראיתי בשם התוספות השלם עה"ת שם שכ' שאין הכוונה לכל הדור אלא לרוב הדור דהרי נשארו יוכבד וסרח].

ג. בפר' וארא (פרק ז' פסוק כב) כתיב ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם. וראיתי בס' פרדס יוסף שציין לבעלי התוס' והאבן עזרא ואור החיים שם, דלכאול, מהיכן לקחו מים. ובספר הדרש והעיון (וארא מאמר סב) כתב דלהטורי זהב באו"ח סימן תקפב סק"ג דלשון כל יאמר גם על רוב דרובו ככולו, ומהאי טעמא י"ל בראש השנה מלוך על כל העולם כולו שלא יהיה משמע שימלוך רק על רוב העולם. [א"ה. עי' להלן]. א"כ, הכי נמי י"ל דאף דכתיב לעיל פסוק כ' ויהפכו 'כל' המים אשר ביאור לדם, דלשון כל לאו דוקא ונשאר מעט מים שלא נעשה דם. ע"כ. [אך הק' דדבריו תמוהים לומר כן שנשארו מים שלא נהפכו לדם].

ד. שם פרק ח' פסוק יז הנני משליח בך את הערוב פרש"י: כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא והיו משחיתים בהם וכו'. ע"כ. והקשה בס' נחל קדומים עה"ת (הובא בס' חנוכת התורה) דהנה איתא בפ' הר"ב כלאים פרק ח' משנה ה' וז"ל: אדני השדה - חיה הגדלה בשדות, וכמין חבל גדול יוצא מן הארץ שגדלה בו אותה חיה, ושמה ידוע, והוא ידעוני הכתוב בתורה, ומחובר בטבורו באותו חבל היוצא מן הארץ, וצורתו צורת אדם בפרצוף וידיים ורגלים ואין כל בריה רשאה לקרב אליו כי הוא הורג וטורף כל הקרב אליו. וכשרוצים לצוד אותו מורים בחצים בחבל עד שנפסק וצועק בקול מר ומת מיד, ואליו רמז באיוב (ה) כי עם אבני השדה ברייתך. ע"כ. וקשה דא"כ יפלא היאך הביא עליהם החי הרעה הזאת הלא היא קשורה בחבל בארץ ואם יפסק החבל מיד היא מתה. וברש"י מבואר שהביא 'כל' מיני חיות. [ותי' שם דזהו דכתיב הנני משליח בך וכו' וגם 'האדמה אשר הם עליה', דהיינו האדמה אשר קשורה אליה אותה חיה]. ע"כ מדבריו. ואומנם להנ"ל ל"ק כלל דיש לפרש דכל חיות דקתני היינו רוב חיות ולא כולן ממש. (ובלא"ה נראה לי דל"ק כלל דלשון 'כל מיני' וכו' דקתני בעלמא, מעיקרא אין הכוונה לכל ממש, ולא"ד הוא. ודוק ואכמ"ל)

ה. במלכים ב' פרק יא פ"א כתיב ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את "כל זרע הממלכה". וקשה דהא בפסוק דלהלן בסמוך איתא דנותר יואש מזרע הממלכה. וע"ע סנהדרין צה ע"ב. ולהנ"ל ניחא.

ו. בתהלים פרק קמג כתיב, כי לא יצדק לפניך "כל חי". וקשה דהא איתא בבבא בתרא יז ע"א, תנו רבנן ארבעה מתו בעטיו של נחש, ואלו הן בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. ע"כ. ולהנ"ל ניחא.

ז. בסנהדרין לח ע"א איתא, תנו רבנן אדם נברא בערב שבת, ומפני מה שלא יהו מינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. וברש"י שם וז"ל: שלא יאמרו המינים שותף היה - אדם במעשה בראשית, לפיכך קדמו לו "כולם". עכ"ל. ויל"ע, דהא אדם הראשון נברא בתחילת היום והיאך קדמו לו כולם. [והיינו כל הנהו דנמנו באבות פ"ה איתא, עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון

אמרינן דתוספת זו באה ללמד דהיינו כולו ממש¹⁶⁸. ואומנם יש לתמוה בזה מכמה מקומות בהם מוכח לא כן¹⁶⁹. ובאמת יש שכתבו שכל שאין הכרח ממשמעות הענין לפרש דהיינו כל ממש אמרינן דכולו לאו"ד והכוונה היא לרובו¹⁷⁰.

והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות, ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה]. ולהנ"ל ניחא.

ה. במדרש שה"ש רבה עה"פ לריח שמניך טובים איתא דשמן עולה על 'כל' המשקים. ובס' ידי משה דייק מזה דיי"ש לא מקרי משקה כיון דבחנו ונסו שאם נותנין לתוכו שמן אינו צף למעלה וממילא פסול לקידוש כיון דלא הוי משקה. ע"כ. ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סימן כג הביא דזה אינו אלא אי נפרש ד'כל' היינו כל ממש, אבל אי אינו כולו ממש אלא רובו בלבד א"כ אין מזה ראיה כלל.

ט. בטור או"ח סי' רכא על גשמים אומר ברוך רוב ההודאות אל ההודאות. וכוונת הכפל עיין בר"ן בתענית דף ט. ועיין מעד"מ פ' ה' הרואה הקשה למה לא תקנו לומר כל ההודאות כו' והניח בצ"ע. וע"ד הנ"ל ניחא דלא סגי בלשון כל הודאות משום דיכולין לטעות ולומר דהכוונה רק על הרוב ולא כולן [שו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סי' צה. ועיי"ש עוד בדברים נפלאים בזה].

י. בנוסח התפילה - המכה בעברתו "כל בכורי מצרים". וקשה הא נשאר פרעה מבכורי מצרים. ולהנ"ל ניחא. [ובפיוט 'מעוז צור' - וטמאו כל השמנים. הנה להנ"ל ניחא דלאו"ד כל ממש].

¹⁶⁸ **האח'** הביאו לס' בנין אריאל פ' קרח שדרש בזה מקרא "כי כל העדה כלם קדושים" לדין רובו ככולו [עי' בס' גליוני הש"ס להגר"י ענגיל בנזיר שם, ובשו"ת בית אבי ח"ב סי' א, ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ג אה"ע סימן רסה ד"ה ומלשון זה. ועוד. ובשו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סי' צה שהביא כן מספר חוט המשולש פ' קצת]. והיינו משה"כ בעי תרתי, גם לשון כולם וגם כל, דאי בחדא הו"א רובו ככולו קמ"ל מאידך דהיינו כולו. ע"כ.

וכענ"ז כתב הט"ז באו"ח סי' תקפב ס"ק ג ע"ד הלבוש שכ' דהגירסא 'מלוך' על כל העולם כולו אינה נכונה, כיון שהוא כפל לשון דהא סגי בחד 'כל'. וכתב ע"ז הט"ז דבכל הספרים כן היא הגירסא, וענין הכפילות לומר - דאי ב'כל' חדא הו"א דהיינו רוב גרידא, כיון דמצינו הרבה פעמים דרובו ככולו, קמ"ל כולו ממש. וכ"כ בס' שפ"ק א דענין הכפילות הוא שלא נפרש על רובו. ע"כ. [וכ"מ בשם היעב"ץ במור וקציעה שכ' ע"ד הט"ז: ודבר אמת היתה בפיהו והוא דבר פשוט ומצוי לרוב גם במקרא ובמשנה וכו'. והביא האי קרא דפר' קורח הנ"ל].

¹⁶⁹ **הנה** בעצם הדברים הללו כבר העירו והקשו ע"ז מכמה מקומות. [הן בהא דכשנכתב פעם אחת "כל" הכוונה לרוב, והן במש"כ דכשנכתב ב' פעמים "כל" היינו כל ממש]. ומתחילה נביא מקצת ממה שקשה עמש"כ דכשנכתב פעם אחת "כל" הכוונה לרוב גרידא.

ד"ז דכשנכתב פעם אחת מילת 'כל' היינו רוב צ"ע מכמה דוכתי

א. בבראשית פ' מא פסוק מח בקרא ד'ויקבץ את כל אכל שבע שנים אשר היו בארץ מצרים הזאת וכו'. כתב האבן עזרא וז"ל: 'את כל אכל' - אין פי' כל, כי הי' מתים ברעב, וכן וכל הארץ באו (ברא' מא נז), רק טעמו שקבץ כל אשר יכול. ואומנם הרמב"ן שם פליג עליה וז"ל: והנכון בעיני שקבץ את הכל אל תחת ידו והוא נתן להם ממנו בכל שנה כדי פרנסתם שלא יבזבזוהו והוא שאמר ויקבצו את כל אוכל השנים הטובות ויצברו בר אל תחת יד פרעה ושמרו וכו' ע"ש. הרי דהא"ע ס"ל דכל לאו דוקא והרמב"ן ס"ל דדוקא הוא. ובשו"ת משנה הלכות חלק ג סימן כג הקשה להרמב"ן מהא דאיתא בחז"ל ותרעב כל ארץ מצרים ואמרו רז"ל שהקריבה התבואה שאצרו לעצמם חוץ משל יוסף ורש"י הביאו שם ויוסף צוה להם שימולו ע"ש ולדברי הרמב"ן הכל אספו תחת יד יוסף קשה דחז"ל אמרו להדי' דהם אספו חוץ משל יוסף וכל לאו דוקא. הרי דלהרמב"ן היינו כולו ממש.

ב. ביתרו (פ"כ פט"ו) כתיב: וכל העם רואים את הקולות. ובמכילתא [יתרו פרשה ט] משמע דלא היו בהם סומים ואלמים והיינו מדכתיב כל. ע"כ. ול"א דכל היינו רוב. (כ"ה בפרדס יוסף שמות פ"ז פס' כב).

ג. בקידושין מד ע"ב איתא, וכולן אם מתו וכו' או מיאנו. וקשה, דילמא מה שאמרו או מיאנו לאו על כולם וחוץ מביתו, ועל כרחך שמעינן דכל היינו כולו ממש. [ומחולין דף מד ע"א דקתני, לא תימא כולו אלא אימא רובו אין סתירה. די"ל הפשט דצריך לגרום רובו ולא כולו, אבל לעולם לשון כולו בדיוק]. (שם).

ד. בסנהדרין צא ע"א איתא בקרא ד'ויתן אברהם את "כל אשר לו" ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות'. מאי מתנות, אמר רבי ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה. ע"כ. ובס' מלחמת מצוה להרשב"ץ אות יב (הביאו בס' מרגליות הים שם) כתב דלהכי הוקשה מאי מתנות, דכיון דכתיב מתחילה שנתן ליצחק את "כל" אשר לו, א"כ לא נשאר כלום בידו ליתן למישהו אחר מתנות. ע"כ. ולכא' להנתבאר לעיל דחד 'כל' ענינו רוב גרידא, א"כ ל"ק מידי, דאה"נ שנתן רק את רוב אשר לו ליצחק. וצ"ע. [וע"ע במרגל"ה הנ"ל שהביא לבאר באו"א].

ה. שם קב ע"ב, אמר רבי יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושנים שנה, מפני שכיבד את התורה שניתנה בעשרים ושנים אותיות. שנאמר וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא וגו' ובניך הטובים לי הם... כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו... ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדני המלך כל אשר שלחת אל עבדך בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות. מאי מחמד עיניך, לאו ספר תורה. דילמא עבודה זרה. לא סלקא דעתך, דכתיב ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ואל תאבה. ודילמא סבי דבהתא הוו מי לא כתיב ויירש הדבר בעיני אבשלם ובעיני כל זקני ישראל ואמר רב יוסף סבי דבהתא. התם לא כתיב וכל העם, הכא כתיב "וכל העם", דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי. וכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו. ע"כ. והיינו ד'כל' דכתיב היינו כל ממש, דמשה"כ א"א דלא הוו בהו צדיקי. ודו"ק. וצ"ע.

ו. שם לט ע"א, אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא כתיב ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ, מאי רבותיהו אתון נמי ערביתו בהון, דכתיב 'כל' הגוים כאין נגדו. אמר ליה מדידכו אסחידו עלן, ובגוים לא יתחשב. ע"כ. והיינו ע"כ דבעי לפרושי האי 'כל' כל ממש דאל"כ מאי הוכחה דההוא מינא. וצ"ע.

ז. שם עא ע"א, כמאן אזלא הא דתניא עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכן. כמאן כרבי אליעזר, דתניא רבי אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת, מאי טעמא אמר קרא ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש, וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר, דכתיב לא תעשון כן לה' אלהיכם. ע"כ. ולהנ"ל דהיכא דכתיב כל הכוונה על רוב, א"כ אף דכתיב 'כל' שללה נימא דהיינו רוב שללה לאפוקי מזוזות. וצ"ע. ואומנם שו"ר בכלי חמדה קונטרס המילואים פר' קדושים בח' והגהות מבן המחבר בד"ה שבתי וראיתי שהזכיר מסוגיה זו לנידון דידן, וכתב דדעת ר"א כיון דכתיב כפל לשון, היינו דכתיב נמי את כל שללה 'כליל' וכו', א"כ הו"ל ריבוי לומר דהיינו כולו ממש וכהנ"ל. ובזה גופא פליגי ר"א ורבנן דהתם, דהיינו דרבנן דס"ל דאפה"כ נעשית עיר הנדחת ל"ח להא. יעוי"ש.

ח. בזבחים כה ע"א, אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנא' ואת 'כל' דם הפר ישפוך. ופריך והא בשיריים כתיב. ומשני - אם אינו ענין לשיריים, דהא ליתיה לכוליה דם, תניהו ענין לקבלה. ע"כ. הרי מבואר ד'כל' היינו כולו ממש. [ואומנם עי' מצפה איתן נדרים לא. וקצרת].

ט. בספרי פ' מטות בפס' אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו' דרשו - ד'כל' לרבות שבט לוי. ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כג הביא דהנה 'כל' דוקא משמע. [והוא גופיה פליג דאיכא הוא. דהנה לכאורה צ"ע, למה כתבה התורה לכל ה' לו לכתוב רק כל מטות ישראל תשלחו, וע"כ מדכתבו לכל בלמ"ד שימושית מיתורא דלמ"ד דרשו דגם שבט לוי נכלל בהם וא"כ אדרבה משמע דאלו כתיב כל מטות בלא למ"ד הו"א דכל רובא משמע ולא כלו ולא הוי ידענא שבט לוי ולכן בא למ"ד ולימד שגם שבט לוי ה' בתוכם].

ד"ז דכשנכתב ב' פעמים מילת 'כל' היינו כל ממש צ"ע מכמה דוכתי

וכעת נביא מקצת ממה שקשה עמ"כ דכשנכתב ב' פעמים "כל" היינו כולו ממש. א. בברכות יב ע"ב אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב 'כל השנה כולה' אדם מתפלל האל הקדוש, מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט. ע"כ. וכהנה יש להביא עוד מברכות יח ע"ב של כל העולם כולו לקה וכו', והנה ע"כ דלאו"ד כל העולם כולו לקה (שהרי מסתמא היו עוד שזרעו כמותו ברביעה ראשונה וכו') ואעפ"כ נקיט בלשון כל תרי זימני. (כ"ה השפתי חכמים שם ע"ד הט"ז). וכ"מ בברכות כט ע"א אמר רב נחמן אמר שמואל 'כל השנה כולה' מתפלל אדם הביננו, חוץ ממוצאי שבת וממוצאי ימים טובים, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. [ובסוטה לו ע"ב כל התורה כולה בנימן כתיב, והכא בנימין שלם, כדכתיב ואביו קרא לו בנימין].

ב. בברכות נא ע"ב, מתני' - ועונין אמן אחר ישראל המברך, ואין עונין אמן אחר כותי המברך, עד שישמע "כל הברכה כולה". ע"כ. וצ"ע דודאי דאם לא שמעו אלא סוף הברכה מהני, ואילו להנ"ל צ"ל דבעי כל הברכה ממש.

ג. בתענית י"ג א"א איתא, ארץ ישראל משקה אותה הקדוש ברוך הוא בעצמו, ו"כל העולם כולו" על ידי שליח, שנאמר הנתן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני חצות. ארץ ישראל שותה מי גשמים, ו"כל העולם כולו" מתמצית, שנאמר הנתן מטר על פני ארץ וגו'. ארץ ישראל שותה תחילה, ו"כל העולם כולו" לבסוף, שנאמר הנתן מטר על פני ארץ וגו'. משל לאדם שמגבל את הגבינה, נוטל את האוכל ומניח את הפסולת. ע"כ. וקשה דהא בארץ מצרים לא יורד גשם, ואלו להנ"ל צ"ל דבכל העולם כולו ממש יורד גשם, שהרי היכא דקתני ב' פעמים "כל" היינו ריבוי להכל ממש.

הוצאת

ד. בפסחים דף קז איתא, דמבדיל והולך כל השבת כולו עד רביעי. והיינו אף דכתיב 'כל השבת כולו' אמרי' רובו ככולו. (כ"ה בפרדס יוסף שם).

ה. בסוטה יג ע"א איתא, ת"ר בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, ש"כל ישראל כולו" נתעסקו בבזיה והוא נתעסק במצות וכו'. ע"כ. וצ"ע להנ"ל דהיכא דקתני ב' פעמים "כל" היינו ריבוי לומר דכולו ממש, והיינו דכל ישראל השתתפו בבזיה, א"כ יקשה לפמש"כ החיד"א בפתח עינים שם דשבת לוי לא לקח חלק בבזיה.

ו. בביצה טו ע"ב, תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש "כל היום כולו" בהלכות יום טוב. [יצתה כת ראשונה, אמר: הללו בעלי פטסין. כת שניה, אמר הללו בעלי חביות. כת שלישית, אמר הללו בעלי כדין. כת רביעית, אמר הללו בעלי לגינין. כת חמישית, אמר הללו בעלי כוסות. התחילו כת ששית לצאת, אמר הללו בעלי מארה. נתן עיניו בתלמידים, התחילו פניהם משתנין. אמר להם בני, לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו, שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה]. בשעת פטירתן אמר להם, לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. ע"כ. והנה להט"ז צ"ל דדרש כל היום כולו ממש, וא"כ צ"ע מהמשך דברי הגמ' דקתני בשעת פטירתן וכו', דמשמע דעדיין היה שהות ביום לאכול ולשמוח. וכבר עמד בזה היעב"ץ ותיירץ דצ"ל דלאו"ד כל היום אלא עד חצות ורובו ככולו ועייש"ע. ואומנם להנ"ל א"א לתרץ כן דהיינו מדין רובו ככולו, דכאמור כל היכא דקתני ב' פעמים כל מרבינן לכולו ממש.

ז. חגיגה דף יג ע"א, תניא, אמר רבן יוחנן בן זכאי, מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע, בשעה שאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון, יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע, בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריד "כל העולם כולו" עליו במלכות. ע"כ. וכענ"ז בפסחים דף צב ע"ב. ע"כ. ולהנ"ל צ"ל דהיינו כל העולם כולו ממש, וצ"ע דהא אברהם ושרה גיירו רבים לעבודת ה'. (ויש שתי' ע"פ גירסא אחרת "בשעה שמרד עלי מכל העולם כולו")

ח. ביומא נג ע"ב איתא, רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא, שדא מטרא עליה. אמר רבוננו של עולם, "כל העולם כולו" בנחת וחנינא בצער, פסק מיטרא. כי אתא לביתיה אמר רבוננו של עולם, "כל העולם כולו" בצער וחנינא בנחת. אתא מיטרא וכו'. ע"כ. וקשה דמסתמא היו באותו זמן עוד שהיו בצער ובנחת.

ט. בסוטה יא ע"א איתא, הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה, א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיעין של ישראל, במה נדונם וכו', אלא בואו ונדונם במים, שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר כי מי נח זאת לי וגו', והן אינן יודעין שעל "כל העולם כולו" אינו מביא, אבל על אומה אחת הוא מביא. אי נמי וכו', ע"כ. ומשמע דהמבול היה על כל העולם כולו ודו"ק, ולהנ"ל צ"ל דהיינו כל העולם ממש. וקשה דהא בא"י לא היה המבול וכמבואר בזבחים קיג ע"א. וי"ל.

י. בסנהדרין טז ע"א גבי עיר הנדחת איתא, ואין אתה מוציא 'כל השבט כולו' לשעריך. ואין אתה מוציא 'כל העיר כולה' לשעריך. והיינו דאין דנים כל השבט וכל העיר בסנהדרי קטנה שבשעריך, אלא בסנהדרי גדולה. ולהנ"ל צ"ל דדוקא בכל השבט כולו וכל העיר כולה הוא דדנים בסנהדרי גדולה ולא ברוב השבט או העיר. ואולם באמת כן הוא אף ברוב השבט או העיר דצריך ב"ד של ע"א. [כמבואר ברמב"ם פ"ד מה' עבודה זרה ה"ב ובלחם משנה שם. ואפה"כ נקט ג"כ כפל לשון. (ועי' רש"י סנהדרין דף ב' ע"א ד"ה ואין דנין את השבט אלא בב"ד של ע"א ופירש"י רובו של שבט ועי' מהרש"א שם)]. ועי' בכלי חמדה פרשת ראה סי' ו אות ה מש"כ ליישב קושיה זו.

יא. בבכורות ג ע"א פליגי רבנן ור"י בקרא ד'כל בכור' ומ"מ לכ"ע התם אין בלשון כל משמעות רובא. עיי"ש. [ובשו"ת משנ"ה ח"ג הנ"ל כתב דמהגמ' דהתם מתבאר דהיינו מח' תנאים, וחזר ע"ד בח"ה סימן ו, וצ"ע.].

הנה המצפה איתן נדרים לא ע"ב כתב להקשות בהא דאיתא שם במתני' קונם שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עבודת כוכבים, שאין העורלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים שנא' כי כל הגויים ערלים וכו'. וכתב הר"ן שם דהיינו אע"פ דאית בהו מולים מ"מ כיון דכתיב בקרא 'כל' הגויים ערלים נחשבים לעולם כולם ערלים. ע"כ. והקשה במצפ"א דלכא' קשה דאע"פ דכתיב כל, מ"מ הא קי"ל דרובו ככולו בכה"ת כולה ואף היכא

170

ב. וכענ"ז נחלקו הפוסקים בלשון התפילה אם לשון 'כל' היינו רוב או כולו ממש¹⁷¹.

171

אוצר החכמה

ג. בלשון התורה, לשון 'רוב' אינו שייך כלל לענין רובו ככולו, אלא ענינו לשון

אוצר החכמה

אוצר החכמה

דכתיב בהדיא כולו אמרי' דרובו ככולו, וכדאשכחן בע"ז דף לו דקתני אין גוזרים גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בה, ויליף לה מדכתיב במארה אתם נוארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו וכו'. והיינו אע"פ דכתיב כל אפה"כ הכוונה לרוב ציבור. וא"כ ה"ה בקרא דכל הגויים ערלים נימא הכי.

וכמו"כ יקשה בהא דאיתא בשלהי ערכין דף לב משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות שנא' וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן. ע"כ. והשתא נמי יקשה אמאי לא נימא כדאמרין גבי אין גוזרין גזירה על הציבור וכו', דהיינו אע"פ דכתיב כל אפה"כ הכוונה לרוב, וה"נ נימא דברוב יושביה שגי. ועוד הקשה כענ"ז ממק"א יעוי"ש.

וביאר המצפ"א דכל מקום לפי ענינו. דבקרא דכל הגויים ערלים מוכח בודאי דהיינו כל ממש, שאם תאמר דהיינו רוב הרי זה פשוט שרובם ערלים ומה החידוש, וע"כ דהכוונה על כולם. וכן בקרא דוקראתם דרור בארץ לכל יושביה וכו', דע"כ דהכוונה כל יושביה ממש. דאי תימא דהיינו רוב, א"כ הוה שגי במאי דכתיב יושביה ותו לא, והוה ידעינן דבעי עכ"פ רוב יושביה, דאל"כ לא לכתוב כלל יושביה אלא וקראתם דרור בארץ ותו לא. ומדכתב כל ע"כ דהכוונה לכל ממש. אבל משא"כ בקרא דבמארה אתם נוארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו הכוונה מסתמא לרוב, דאילו מדכתב גוי לא הוה שמעינן רוב, דהא שבט אחד נמי איקרי גוי, וע"כ דכולו היינו רובו.

ובזה כתב לדחות מש"כ בס' החיים [להגר"ש קלוגר] אהא דאמרין בר"ה מלוך על "כל העולם כולו", דאיצטריך ב' פעמים כל, דאי בחד הו"א דהינו רוב לזה בעי כל בתרא לומר דהיינו כל ממש. ע"כ. ואומנם להנתבאר יש לדחות, דבמילת 'כל' קמייתא איכא למשמע דהיינו כל כיון דכתיב מקודם 'עולם' ועולם סתם משמע נמי רוב, וע"כ ד'כל' הבא אחריו היינו כל ממש ולא בעי לריבוי ד'כל' אחריו. ע"כ. עיי"ש.

[וע"ע בשו"ת מהרלב"ח סימן קמז ד"ה והואיל ואתת שביאר באו"א אמאי גבי הא דאין גוזרים וכו' אע"פ דכתיב כל מפרשינן דהיינו רוב].

¹⁷¹ **הנה** לעיל הבאנו מח' הלבוש והט"ז בענין הנוסח - מלוך על כל העולם כולו, דהלבוש ס"ל דהגירסא 'מלוך על כל העולם כולו' אינה נכונה, כיון דהוא כפל לשון דהא שגי בחד 'כל'. וכתב ע"ז הט"ז באו"ח ס' תקפב ס"ק ג דבכל הספרים כן היא הגירסא, וענין הכפילות לומר - דאי ב'כל' חדא הו"א דהיינו רוב גרידא, כיון דמציינו הרבה פעמים דרובו ככולו, קמ"ל כולו ממש. וכ"כ בס' שפ"ק א דענין הכפילות הוא שלא נפרש על רובו. ע"כ.

והנה בס' מטה יהודה (עייאש) ס' תקפב הביא ד' הט"ז, והעיר ע"ד - דאף דבהוריות ג ע"ב בהא דכתיב '...הגוי כולו' אמרי' דהיינו רובו ככולו. מ"מ כ"ז דוקא בלשון תורה אבל בתפילה שהוא דרך בקשה פשוט ש'כל' היינו כולו ממש. ולכן העיקר כד' הלבוש.

אך אומנם החיד"א פליג עליה וס"ל דאדרבא בלשון תפילה צריך שיהיה הלשון מבורר ביותר כמש"כ בזה"ק פ'א וישלח דף קסט ע"א.

והנה גם ע"ד הט"ז הללו יקשה כל הני דלעיל דמוכח לכא' דלא כן. והנה יש שתירצו ד' הט"ז מכל הני, דבלשון הגמ' לא דקדקו כ"כ כתפילה שתיקנוה אנשי כנה"ג ודקדקו בה יותר. (עי' גליון מוריה שנה עשרים גליון ג, ד, עמ' קכו). ואומנם זה אינו, דכבר כתב החיד"א בס' מראית העין קידושין מה ע"א וז"ל: כבר כתבנו כמה זימני דאין בתלמוד הקדוש אפילו אות אחת לבטלה ואפילו משל ושיחה בעלמא וכו'. עכ"ל. (והרשב"א בתשובה בח"א ס' שיד כתב כענ"ז וז"ל: ומחכמת מחברי התלמוד להודיע ענינים גדולים דרך שתיקה מתוך סדורן לבד וכו'. ע"כ).

[ובעצם נוסח זה ד'מלוך על כל העולם כולו בכבודך'. הנה באליה רבה ס' תקפב כ' דלא מצאנו כן ד'כל' ענינו רוב ודלא כהט"ז. אלא שכל דמ"מ כיון דבפוסקים ראשונים כתבו כגירסא זו יש לאומרו. ע"כ. ובאמת בעצם דבריו דלא מצאנו וכו', הנה כבר נתבאר לעיל דאשכחן טובא כן כד' הט"ז. וע"ע בס' חזו"ע ימים נוראים עמ' עג שציין לכל הפוסקים ראשונים ואחרונים שכתבו לומר כנוסח זה. וקצרתיו].

ד. נחלקו הפו' גבי לשון בנ"א, כשאומר לשון כל אי כוונתו על הרוב כיון דרובו ככולו או על הכל¹⁷³. ויש מי שכתב לצדד דבעלמא כוונת האדם על הכל רק מיעוט פעמים כוונתו על הרוב ולחומרא חיישינן למיעוט¹⁷⁴.

¹⁷² כ"כ בס' הכתב והקבלה בראשית פ' כז פכ"ח עה"פ 'ורב דגן' כתב וז"ל: רוב לשון רבוי הוא, כמו ורוב ענמותי הפחיד (איוב ד') וכו' כי רוב בלשון הכתוב אינה כמו רוב בלשון חכמים שאמרו רובו ככולו אלא פירושו רבוי. ע"כ.

וכמו כן מצאנו עוד בתהלים פ' עב 'יפרח בימיו צדיק ורוב שלום וכו', והיינו לשון ריבוי. כמו כן במגילת אסתר פרק ה פסוק יא כתיב 'את כבוד עושרו ורוב בניו' והיינו ריבוי בניו [וזה האחרון עוררני ת"ח אחד. ואומנם יעויין באבן עזרא שם שכתב לפרש כן ואומנם הביא שפירשו באו"א וז"ל: ורוב בניו - אמרו המדקדקים כי פירושו גדולת בניו כמו קרית מלך רב. כי איך יגיד לאשתו שיש לו בנים רבים. ולפי דעתי שכן הוא ספר לאוהביו עם אשתו מזלו הטוב ויש לו עושר רב ובנים רבים וכו'. ע"כ. ומו"א העיר עוד, דאף להא דאיתא במגילה טו ע"ב 'רמי בר אבא אמר כולן מאתים' ושמונה הו' שנאמר ורוב בניו ורוב בגימטריא מאתן וארכיסר הו', מ"מ ודאי שאין בזה כדי להפקיע את משמעות הכתוב וכו"ל]. וכהנה רבות.

¹⁷³ הנה ראיתי להתורה תמימה פר' נשא פ"נ פסוק ט, שכתב דבענין שתלוי בלשון בנ"א נראה דל"א ביה רובו ככולו. וראיה משבועות כז ב דהנשבע או הנודר שלא יאכל ככר זה אינו חייב אלא א"כ אכלו כולו, והיינו טעמא דבגדרים הולכין אחר לשון בנ"א ובלשון בנ"א צריך לשון מבורר. ועמד בזה גם בשד"ח כרך ה עמ' קמט והביא להארחות חיים ח"ב סי' תקפב אות ח שדן בזה. עיי"ש. ע"כ.

ולכא' ד"ז תלוי עוד בהא דאיתא בשו"ע או"ח סי' שפ, דמבואר דאם אחד מבני החצר שכח ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם (לטלטל מבתיהם לחצר), ותקנתם שיבטל להם רשותו ויאמר רשותי מבוטלת לכם אן קנויה לכם. וכ"ז שהיו רק שנים עמו. אבל עם דר עם ד' או ה' בנ"א צריך לבטל לכל אחד בפ"ע, ולא מועיל שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם משום דאפשר שלא נתכוין רק על הרוב דקיי"ל רובו ככולו. וכמו שביאר בט"ז הביאו המשנ"ב שם. ע"כ.

ואומנם כ"ז לדעה קמייתא בשו"ע, דלהי"א שהביא בשו"ע מבואר דמהני שיאמר לכולכם. וכ"מ בטור שם. וכ"כ המ"מ פ"ב ה"ב בדעת רש"י. [וכן מסקינן להלכה להקל בזה וכמו שהביא המשנ"ב בשם האליה רבה דהעיקר כהי"א. וכ"ד שו"ע הרב שם].

שו"ר להפרד"י שם שהביא משו"ת המבי"ט (בקונטרס עגונות סוף סימן י"ז) שכתב, דבלשון בני אדם לא מהני רובו ככולו.

¹⁷⁴ הנה בשו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סי' צה נשאל לדעת הט"ז הנ"ל - דס"ל דלא מועיל שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם משום דאפשר שלא נתכוין רק על הרוב דקיי"ל רובו ככולו - דלכא' היאך יפרנס משנה שלימה בגיטין סו כולכם חתומין ואם מת א' מהם הרי זה גט בטל (והכי פסקינן הרמב"ם והשו"ע), הל"ל נמי רובו ככולו. וציין שכבר הקשה כן על הט"ז בס' תוספת שבת סי' שפ.

וכתב ליישב וז"ל: שתי תשובות בדבר להצדיק דברי הט"ז, דודאי עפ"י הרוב 'כולכם' בלשון בני אדם, כולכם דוקא ממש קאמר, רק מיעוט פעמים אפשר שיכוין בלשון זה רק על הרוב, א"כ דוקא להחמיר חיישינן למיעוט זה ולא מהני ביטול רשות בזה הלשון, לכן אוסר עליהם. אבל לא להקל על ד"ת גבי גט כיון דמה"ת גט בטל הוא. [ועוד הא גם בכל ספק שקול קיי"ל אוקי' מלתא אחזקה קמייתא, א"כ התם גבי מבטל רשותו אמרינן שמא לא נתכוין רק על הרוב ולא מהני ביטולו ואוקי' ביתו ורשותו בחזקה בעליו עדיין. משא"כ גבי גט אשה בחזקה אשת איש עומדת שמא כולכם ממש קאמר, לכן אם מת א' מהם הגט בטל דאוקמ' איתתא אחזקתו, דחזק' קמייתא משוי ליה ודאי בין לקולא בין לחומרא כמ"ש תוס' חוליו י ע"ב].